

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGİYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2025

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998945668868

<https://innoworld.net>

**« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI » NOMLI
ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2020 YIL 2-MART KUNGI «ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH YILI»DA AMALGA OSHIRISHGA OID DAVLAT DASTURI TO'G'RI SIDA»GI FARMONIDA KO'ZDA TUTILGAN VAZIFALARNI IJROSINI TA'MINLASH MAQSADIDA «INNOVATIVE WORLD» MCHJ TOMONIDAN TA'SIS ETILGAN «ORIENTAL JOURNAL ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY JOURNAL (OJAMR)» ILMIY-USLUBIY JURNALINING (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI HUZURIDAGI AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKASIYALARNI RIVOJLANTIRISH AGENTLIGINING 138572-SONLI GUVOHNOMA HAMDA ISSN 3030-3079) "ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI" NOMLI ILMIY, MASOFAVIY RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ONLINE KONFERENSIYASINI E'LON QILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMI ZENODO, OPEN AIRE, OPEN ACCESS VA INTERNET ARCHIVE BAZALARIDA INDEKSLANADI. KONFERENSIYA TO'PLAMIGA DOI RAQAMI BERILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMIGA QUYIDAGI YO'NALISHLAR BO'YICHA MAQOLALAR QABUL QILADI:

1. ANIQ FANLAR
2. TABIIY FANLAR
3. TEXNIKA FANLARI
4. PEDAGOGIKA FANLARI
5. IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
6. TIBBIYOT FANLARI
7. IQTISOD FANLARI
8. QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

ESLATMA! KONFERENSIYA MATERIALLARI TO'PLAMIGA KIRITILGAN MAQOLALARDAGI RAQAMLAR, MA'LUMOTLAR HAQQONIYLIGIGA VA KELTIRILGAN IQTIBOSLAR TO'G'RILIGIGA MUALLIFLAR SHAXSAN JAVOBGARDIRLAR.

ANTIK DAVR FAYLASUFLARI TALQINIDA INSON VA UNING IJTIMOIYLASHUVI MASALALARI

Ergashev Ozodbek Shavkatovich

Senior Lecturer of the "Humanities" Department,
Andijan State Technical Institute

Tarixda juda chiroyli, ezgu niyatli va kuchli odamlar yashagan Atlantida haqida o'ta jozibali afsona mavjud. Bu afsonada aytilishicha, atlantlarning har biri o'zini o'ylab, o'z farovonligi haqida qayg'urib, o'zlashtirgan bilimlaridan shaxsiy maqsaddagina foydalanib, olamda insondan ulug'roq jonzot yo'q va har kim o'ziga o'zi qonun deb hisoblay boshlagach, Atlantida inqirozga yuz tutgan.

Atlantida haqidagi afsona katta axloqiy jihatga ega. U axloqiy nopoklikdan saqlanishga chaqiradi, ayni vaqtda, inson o'z millatdoshlari va butun dunyo taqdiri uchun mas'ul ekanligi haqida ogohlantiradi.

Agrippa to'rt jildli "Okkult falsafa" asarida shunday yozgan: "Shuni bilginki, biz bu buyuk ishlarning sabablarini o'zimizdan tashqarida izlamasligimiz kerak, chunki bizning ichimizda Tangri va dinga shak keltirmasdan astrologlar va alximiklar va'da qilgan barcha amallarni bajarishga qodir faol mavjudot yashaydi... Mo'jizalar yaratuvchi ibtido bizning o'zimizda mujassam. G'ayrioddiy harakatlar nafaqat yulduzlar, jinlar ko'magida, balki ruhimiz kuchlari bilan ham amalga oshiriladi, degan fikr "Okkult falsafa" asarida ko'p marta takrorlangan".[1.54]

Mil. avv. VII asr oxiri - VI asr o'rtalarida yashab ijod etgan Anaksimandrning (Falesning shogirdi) tabiat haqidagi asari bizgacha yetib kelmagan bo'lsa-da, inson va olam munosabatlarining ijtimoiy talqini ruh va tana munosabatlari orqali falsafiy tahlil qiladi. U o'z ustoz Fales singari fanning ko'p sohalari bilan shug'ullangan. Jon tushunchasini ustoz Fales singari moddiy narsa sifatida e'tirof etadi. Buning sababini u jonning harakati havoga o'xshashligida deb hisoblaydi. Falesning ta'limoticha, hamma narsa havodan paydo bo'ladi va pirovardida yana havoga aylanadi. Bizningcha esa suv, havo, tuproq va olov moddiy unsur sifatida namoyon bo'lganligi bois jon ham moddiy mavjudlik sifatida moddiy olam munosabatlariga asoslangan mohiyatdir.

Anaksimandr ilgari surgan ta'limotlarni uning zamondoshi, shogirdi Anaksimender davom ettiradi. Milet maktabining uchinchi namoyondasi hisoblangan Anaksimender jon va moddiy olam munosabatlarida faol bo'lgan insonning paydo bo'lishi haqida gapirib, "Jon bu havo. Havo, ya'ni jon insonning paydo bo'lishida asos. Jon, ya'ni havo tanamizni bamisoli cheksiz havo, butun koinotni o'rab olgani va saqlagani kabi saqlaydi.[2.21]

Anaksiman faqat inson ijtimoiy, ma'naviy mohiyatini yoritish bilan cheklanmay balki, butun borliq evolyutsiyasida inson dunyoqarashining g'oyasini ham ilgari suradi. Bizningcha, bu murakkab borliqda inson kabi murakkab mavjudot boshqa murakkab mavjudotlar va hatto xudo bilan uzviy bog'lanish, o'zaro ta'sir ostida bo'ladi degan fikrni ta'kidlaydilar.

Yunon olimi Geraklit (530-470) moddiy olamning asosiga olov elementini qo'yar ekan, olovni olamning asosini tashkil etuvchi moddiy ibtido deb bilibgina qolmay, balki undan hamma narsa – tabiat, jamiyat, hayot sifatida paydo bo'ladigan asos, deb uqtiradi. Aristotelning bayon qilishicha, Geraklit olovning asosiy manbai bo'lgan quyosh nafaqat har kuni yangi, balki quyosh doimo to'xtovsiz yangilanib turadi degan edi. Hamma narsa doimo o'zgarib turadi, - deydi Geraklit. Uning tushunishicha, vujudga kelish har bir narsaning bir holatdan ikkinchi holatga to'xtovsiz o'tib turishi orqalidir. Ana shu vujudga kelish ma'nosida Geraklit insonlar va xudolarning vujudga kelishi to'g'risidagi qarashlarni quyidagicha ifodalaydi. "Kurash va o'zgarish birovlarini xudo, boshqalarni inson qilib yaratgan".[3.22]

Bu borada E.Kassirer o'ziga xos xulosaga kelgan. Uning fikricha, «kosmologik va antropologik tafakkur o'rtasidagi chegarada Geraklit turadi; u naturfaylasuf sifatida fikrlagan va qadimgi "fiziolog"lar qatoriga kirgan bo'lsa-da, inson sirini ochmasdan tabiat sirining tagiga yetib bo'lmasligini tushungan. Shu sababli, Geraklit falsafasini quyidagi ibora bilan tavsiflash mumkin: "Men o'zligimni o'zim izlayman".[4.50] Geraklit insondagi hissiy bilish jarayonining, uning tana tuzilishi bilan bog'liq ekanligi to'g'risidagi fikrlarni bayon etar ekan, joni dag'al, ya'ni tanasi dag'al bo'lgan kishilarda olov elementi kam bo'ladi, shuning uchun ham ularning hissiyot uyg'otuvchi tashqi organlari haqiqiy bilim bera olmaydi, deb uqtiradi.

Tarixiy manbada ko'rsatilishicha, Pifagor o'z ta'limotini og'zaki ravishda targ'ib qilgan, buning sababi u yashirin ta'limot sifatida shogirdlari tomonidan ham sir tutilgan deyiladi. Pifagor nafaqat matematika asoschisi, balki musiqa intervallari orasidagi munosabatga asoslangan qonuniyatni yaratgan donishmand ham edi. U musiqani insonga ruhiy ta'sir o'tkazuvchi, qalbni poklovchi, tozalovchi vosita sifatida e'tirof etadi. Pifagor asos solgan qadimgi maktabda musiqa insonni poklovchi, davolovchi hamda estetik zavq beruvchi, shuningdek, butun borliqning uyg'unligini ta'minlovchi omil sifatida e'tirof etgan.

Qadimgi yunon shoiri va faylasufi, miloddan avvalgi VI asrning oxiri-V asrning o'rtalarida yashab ijod etgan Ksenofan birinchilardan bo'lib insonlar xudolarning, xudolar esa insonlarning ijod mahsulidir, degan fikrni ayta olgan edi. Ksenofanning fikricha, xudo hamma narsalarning dastlabki asosidir. Uning qarashlarida xudo tabiat bilan uzviy bog'liq holatda namoyon bo'lgan. Uning ta'kidlashicha, hamma narsa tuproqdan tashkil topgan va pirovard

natijada yana unga aylanadi. Tug'iluvchi va yakun topuvchi har bir narsa tuproq va suvga bog'liq. Bu ikki narsa hayot manbaidir. Hatto jonlar ham tuproq va suvdan tashkil topgan. U ko'pxudolilikka va antropomorfik ta'limotga qarshi chiqqan. Shuningdek, antik davrdagi aqliy oqim sifatida vujudga kelgan sofistlar falsafiy oqimining katta guruh sofistlari Protogor, Gorgiy, Gippiy va Prodiklar ta'limotida ham "inson barcha narsalarning mezoni, mavjudlarning mavjudi, nomavjudlarning nomavjudidir", [5.80]-degan g'oyani ilgari surgan.

Aristotelning "Rux haqida" nomli asarida, shuningdek, "Metafizika" sida rux bu tana emas, ammo u tanaga taalluqlidir, ruxning oliy jihati aqlidir, u ruxning oxirgi sifatlaridan vujudga kelgan bo'lib, inson tafakkur qilishi jarayonida mukammallashib boradi, buning natijasida aql tanamiz singari parchalanmaydigan, hayotimiz singari cheklanmaydigan mohiyatga aylanib boradi. Aqldan tashqari tana a'zolarimizning barcha qismlari, tanamiz singari parchalanuvchidir. Insonning eng mukammal o'ziga xos qismi bu aqlidir degan, antropologik g'oyalarni ilgari suradi.

Shuningdek, Afinada yashab ijod etgan Epikur 300 dan ortiq asarlar muallifi. Epikur falsafasining asosiy vazifasi aqlni charxlash va tafakkur qilish emas, aslida azob - uqubatdan qutulib, rohat-farog'atga erishish tufayli, insonni baxtli hayot kechirishga o'rgatishidir. [6.523] Epikur insonning mavjudligi to'g'risidagi antropologik qarashlarini bayon qilar ekan, uni tabiatning bir bo'lagi sifatida e'tirof etadi. Tanadan tashqarida jonning mavjudligi to'g'risidagi qarashlarga qarshi Epikur, tana o'lishi bilan jon ham tanani tark etadi, natijada inson o'lganidan so'ng Platon yoki platonchilar o'ylaganidek ruhiy-hissiy sezgi sifatida saqlanib qolmaydi, deya ta'kidlaydi.

Inson haqidagi ta'limotlarni tahlil qilishda, materialistlar aqlni ustuvor deb bilgan Aristotel tomonida turishni ma'qul ko'rdilar. Ammo, Platon va Aristotel qarashlarida, bizningcha, u qadar katta farq yo'q. Insondagi aqliy va hissiy bilish jarayonida o'ta mavhum va murakkab fikrlash jarayoni faqat mavhumliklardan tashkil topa olmaydi, u hissiy ko'rgazmali unsurlarni ham o'z ichiga oladi. [7.9] Jonli tafakkurga har xil darajali tushunchalar va kategoriyalarning mavjudligi xosdir. Ma'lum tushuncha, fikr-mulohaza kategorial tizimda egallagan o'rni intuitsiya, muayyan darajada to'g'ri aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Агриппа О. Оккультная философия.-СПб.: АГРАФ, 2005.-С.54.
2. Qarang: Ф.В.Асмус. История античной философии.-С..21.
3. С.А.Йўлдошев. Антик фалсафа. Т. 1999.22 бет.
4. Фрагмент 101\ Материалисты древней Греции.-Москва.1955.-С.50.
5. Асмус. История античной философии. – С. 80.